

Цветомир Пенков

АРХИМ. Д-Р ИРИНЕЙ ПОП КОНСТАНТИНОВ – ЕДИН МАЛКО ПОЗНАТ СВИДЕТЕЛ ЗА ХРИСТОВАТА ВЯРА¹

The author is a doctoral student in the Department of Historical Theology at the Faculty of Theology of Sofia University “St. Kliment Ohridski.” E-mail: ts.penkov@theo.uni-sofia.bg; <https://orcid.org/0009-0008-2922-6923>.

Abstract: Tsvetomir Penkov, *Archimandrite Irinei Pop Konstantinov – A Little Known Witness to the Christian Faith.*

Several articles have been written on the subject, a number of documentaries about Archimandrite Irenaeus have been broadcast, and yet it is not enough. Firstly, the idea of writing this modest contribution to the subject arose in the process of researching the archives at the Records Commission. The documents found there, gave me the opportunity to complete the missing piece of the puzzle. Some of documents are still inaccessible. Secondly, perhaps the main reason for writing the article is to keep the memory alive.

¹ Съкращения на използвани архиви, вестници, списания: АКРДОПБГДСРСБНА [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with State Security and the Intelligence Services of the Bulgarian People’s Army] – Архив на Комисията за разкриване на документите и обявяване на принадлежност на българските граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия. КД – Комисия по досиета [Commission for the Disclosure of Documents], Ф – фонд [Found], А.Е – архивна единица [Archive Entity], ЗК – заверени копия [Certified Copy], ИФ – исторически фонд [Historic Found], ЛД –-literно дело [Official court file]. За написването на тази статия са използвани главно архивът на Комисията по досиетата. В нейните архивни фондове за архимандрит Ириней са съхранени (2) фонда, също така са използвани (2) фонда от делото на патриарх Кирил, както и (1) лит. дело. Ф. V-О, а.е. 66378 – Протоколи за разпит на Донко Попконстантинов и Люба Велкова Томова (по мъж) [Interrogation protocols]. ЗК. ф. 1, оп. 8, а.е. 3 – Досие на Люба Иванова Томова (по баща) [Secret file of Lyuba Ivanova Tomova]. ИФ – 3, оп. 2, а.е. 1263, т. 1; ИФ – 3, оп. 2, а.е. 1264, т. 2 – Досие на патриарх Кирил (Протоколи за разпити) [Secret file of Patriarch Cyril of Bulgaria]. VI – Л. а.е. 222, т. 16 – Литерно дело по линия на Православната църква в България [Official court file of Orthodox Church of Bulgaria].

Keywords: *Church History, Orthodox Faith, Ecclesiastical Tradition, Fascism, Nazism, Communism, Martyrs, Persecution*

Въведение

С преминаването на властта в България в ръцете на атеистично-материалистическата власт – анархокомунисти и социалисти, след 9.IX.1944 г. Православната църква в България се озовава в положение без точен аналог в родната ни история. Комунизмът представлява идеология, чийто фундаментален принцип е войнстващ атеизъм, с какъвто не е характерна нито Римската империя (в периода на ранната Църква), нито петвековното Османско владичество. Комунистите-безбожници, прокламират принципа за отделяна на Църквата от държавата – принцип, който не е нито нов, нито непознат на изследователите.²

„Народно-демократичната“ власт си въобразява, че ще подчини духовниците сравнително лесно без да се стига до масово прочистване на висшия църковен клир, като в началото се опитва да пропагандира, че Православната църква не би могла да просъществува без подкрепата на държавата. Единственото нещо обаче, което не успява да предвиди, е, че в лоното на Църквата Христова има и хора, които живеят, според думите на св. апостол Павел: **„Защото за мен животът е Христос, а смъртта – придобивка“** (Фил. 1:21).

В първата вълна (септ. 1944 – 01.02.1945 г.³) от репресии срещу Църквата, без съд и присъда са изтезавани и убити по най-мъчителен начин стотици свещеници, сред тях се нареждат и личности като архимандрит Иринеи (вероятно изгорен жив⁴), йеромонах Паладий (Дяков) и др. Под арест за няколко месеца при извънредно унижителни условия и побой са поставени Пловдивския митрополит Кирил

² Вж. Златев, К. История на християнството на Балканския полуостров от XV век до наши дни – В: Християнството през вековете. София: изд. Нов човек, 1998 [Zlatev, K. History of Christianity on the Balkan Peninsula from the 15th Century to the Present – In: Christianity Through the Ages. Sofia: New Person Publishing], 596.

³ Приемам това определение, защото в периода от декември 1944 г. до февруари – април 1945 г. „Народният съд“, създаден от правителството на Кимон Георгиев – това става в противоречие с Търновската конституция, са избити и репресирани десетки духовници (Вж. факсимиле №4, в края на текста).

⁴ Отворени досиета 4: Архимандрит Иринеи – 2022 .11 .12 <https://m.youtube.com/watch?v=2MMvcJAyOjQ>

– бъдещ патриарх (на когото е счупена ръката при бой в затвора) и Врачанския митрополит Паисий.⁵

Самият Архимандрит Иринеи е арестуван на 20 септември 1944 г. около 12: 40 ч. на обед, когато излиза от служебно заседание на една от залите в Съдебната палата. В деня на арестуването му, архимандрит Иринеи най-напред е закаран в Столичната Криминална полиция, която се помещава по това време в съдебната палата – на първия етаж. По-удобно не може и да бъде. Заедно с него е арестуван и „някой си софийски адвокат Минчо Димитров“. След няколко часа на разпити, в същия ден и двамата арестувани са изведени, качени в някаква кола, която чака пред Палатата и отведени в Дирекцията на Народната милиция при Львов мост – булевард „княгиня Мария Луиза“ №6 1202 София.⁶

На 29 септември 1944 г. родителите на архимандрит Иринеи, протоерей Константин Попниколов и Николина Попконстантинова, и двамата от гр. София, имат за последно връзка със сина си, като му носят храна.

На същата дата 29. IX. 1944 г. приключва и дознанието, т.е. предварителното разследване. Архимандритът е държан отговорен за някаква книга⁷, която той превел от румънски на български език. Абсолютно нищо друго. Ако нещо странично се говори, например, че е бил буен, говорел много, бил женкар и т.н., то е за да се оправдае задържането му. Затворен е в стая №8. Вечерта на 29 септември с.г. архимандрит Иринеи е отведен в „Дом на слепите“ на ул. „Пиротска“. Там е измъчван и нечовешки малтретиран, според неговата майка⁸.

⁵ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, ИФ-3, оп. 2, а.е. 1263, т. 1; ИФ-3, оп. 2, а.е. 1264, т. 2 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Irinei, IF-3, inventory 2, archival unit 1263, volume 1; IF-3, inventory 2, archival unit 1264, volume 2].

⁶ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-O, а.е. 66378, л. 8. Това е подробно описание на неговото арестуване на 20.09.1944 г. [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Irinei, V-O, archival unit 66378, sheet 8. This is a detailed account of his arrest on 20 September 1944].

⁷ Йордакеску, В. *Християнство и комунизъм*. София: изд. Кехлибаровъ, 1942 [Yordakesku, V. *Christianity and Communism*. Sofia: Kehlibarov, 1942], 237 стр.

⁸ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-O, а.е. 66378, л. 8 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with

На другия ден 30 септември е видян между 2-3 часа след обед в една от стайте на третия етаж – в източната част – точно над входа на сградата. Вечерта на същия ден към 00:30 ч. е бил изведен извън сградата и до ден днешен няма никакви сведения за живота му. Бил е облечен само с една риза, един подрасник и едно тънко расо. Архимандрит Иринеи се води безследно изчезнал.⁹

След изчезването (невъзможно е човек да изчезне физически) на архимандрит Иринеи, започват да се появяват различни версии около задържането му. Всяка една от вероятностите, има свои основания и надежди, но вместо да дадат отговори, те поставя нови и още по-неразрешими ребуси около смъртта му. Това се дължи предимно на липсата на документи в архивите. Но пък и материалите, с които разполагаме като извори – са манипулирани, което още веднъж затруднява значително изследователската работа. Тези откъслечи, които са налични в крайна сметка, не трябва да ни обезкуражават да се отказваме от търсенето. Напротив, това трябва още повече да ни дава стимул да продължим.

За нас християните обаче загадката е проста и не буди никакво съмнение за това, какво всъщност е станало: дали той е бил убит веднага след извеждането му от дома за глухи, или е откаран някъде другаде – не е без значение, разбира се, но по ценното нещо в случая, според мен, е да започнем да отдаваме заслужената почит на един Христов воин, за да можем да черпим сили и упование за нашето духовно израстване в Христос, чрез застъпничеството му пред Божия престол

Хора като архимандрит Иринеи може и трябва да бъдат онзи светъл пример, който да дава надежда в трудни дни на изпитания за нас – християните. ***Помнете вашите наставници, които са ви проповядвали словото Божие, и, като имате пред очите свършека на техния живот, подражайте на вярата им*** (Евр.13:7)

Интересното в случая е, че когато архимандрит Иринеи изчезва безследно, на същата дата изчезва и лицето Иван Чомов (юрист-кон-

the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Irinei, V-O, archival unit 66378, sheet 8].

⁹АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-O, а.е. 66378, л. 8-9 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Irinei, V-O, archival unit 66378, sheets 8–9].

султ на Св. Синод). Като по този повод в обществото започват да се носят най-различни слухове: някои лица твърдят, че Иван Чомов е видян между задържаните лица в Дирекцията на ДС, след датата 30 септември.

В донесение от агент „Звезда“ се твърди, че преди не много време, директорът на Синодалното издателство – Матей Попов, в разговор с агент от ДС около смъртта на екзарх Стефан, разказва следната история: Архимандрит Методий, преподавател в Духовната академия, бивш протосингел на Сливенския митрополит Никодим, отзован от Москва през 1950г., *като неблагонадежден.*, и като доверено лице на екзарх Стефан, е изпратен по решение на Св. Синод при него – екзарх Стефан, през последните седмици от живота му. Същият – архимандрит Методий е споделил с Матей Попов, че дядо Стефан му е доверил, по между другото, че убиец (лично) на лицето архимандрит Ириней, който бил задържан в Дирекцията на 30 септември е самият **Георги Пеев** (роднина на дядо Стефан по линия на съпругата му, член на БКП). Поради напредналата възраст (склероза) Матей Попов разказвал тази история на два пъти и на лицето – свещеник „Л.Д.“¹⁰

Отново ще кажем, че вероятността архимандрит Ириней да е ликвидиран веднага след извеждането му от Дома за глухи, е огромна и за нас този факт не буди никакво учудване, предвид обстоятелствата около неговото задържане от органите на ДС.

Предистория

Акцията по оклеветяване на архимандрит Ириней започва по писмени донесения, постъпили в Дирекцията на полицията – отдел Държавна сигурност на 29 август 1941 г. Забележете годината! По сведения, на 25 или 26 юли с.г., пътувайки във влака от Пловдив за София, архимандрит Ириней – протосингел на Софийския митрополит екзарх Стефан в присъствието на Димитър Лучански – адвокат и председател на областната сметна палата в гр. Битоля и в гр. Бургас, и Никола Ников, подначалник на 10-ти полицейски участък в гр. София, обсъждат въпроса за някакъв шпионаж в с. Дервишка могила

¹⁰ АКРДОПБГДСРСБНА, Ириней, VI-Л, а.е. 222, т. 16 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Irinei, VI-L, archival unit 222, volume 16].

и по специално изказват мнения за осъдения на смърт свещеник от същото село. Тогава по думите на агента, йеромонах Иринеи се нахвърлил с „обидни думи“ срещу българските офицери и по-специално срещу командващия генерал Попов. Веднага се провежда дознание като се разпитват Димитър Лучански и Никола Ников, за да се установи какви „обидни“ думи е говорил архимандрит Иринеи по адрес на българското офицерство.¹¹ Думите от дознанието няма да бъдат изнасяни, тъй като те са безпредметни за нашата работа.

Такива подобни комбинации са организирани често от органите на ДС, с цел: злепоставяне и уязвяване на лицето, към което се подготвя, т. нар: „остро мероприятие“.

Случаят от 14 август е също много показателен: В „Бележки на деня“ – „Забравил не само, че е българин, но и че служи на българската църква“ пише, „че на същия “14 август, към 3 ч. след обед, в трамвай №3, по посока от Подуене към площад „Св. Неделя“, йеромонах Иринеи, разговаряйки със своя събеседник, забелязва, че марширува едно отделение войници, като това му дава повод да заговори високо, с очевидно намерение да го чуят и другите пътници в трамвая. Това, което той казал в трамвая, било от такова естество – пише в брошурата, че „отначало ние не повярвахме на съобщението и го подложихме на проверка. За съжаление съобщението се оказа вярно. Казваме за съжаление, понеже йеромонах Иринеи произхожда от добро българско семейство, в което противонародни и противодържавни внушения, като тия, които са вдъхновили негово преподобие не се култивират и следователно, вдъхновението му трябва да идва по други пътища. Думите, които е казал йеромонахът, ние няма да изнасяме тука, понеже книга не ги търпи. Достатъчно ще бъде да кажем, че и за много по-малки провинения се изпращат или да чукат камъни, или ги възстановяват на временно жителство в провинцията. В случая пък не е без значение и това, че йеромонахът е на служба в българската църква, която винаги е отстоявала българските националните идеали, живеела е с радостите на българското племе и заедно с него е понасяла националните страдания“.¹²

А, ето и думите, които са казани от архимандрит. Иринеи: „Тази германска папач, тези скакалци, ще погубят България. Причината са

¹¹ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-o, а.е. 66378, л. 2 [Ibid., V-O, ar.un. 66378, sheets 8–9].

¹² АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-o, а.е. 66378, л. 10 [Ibid., sheet 10].

тези македонци – това черно племе. Право казваше (не се чете името) те нито са сърби, нито са българи. Ще погубят България. Да вземат всички македонци, да ги изселят, да ги пратят там и да си чупят главата, нека там правят държава“.

Съобщението/донесението е по сводка на Люба Иванова Томова.¹³ Това сведение всъщност не кореспондира с данните от преди няколко месеца, събирани от Областното полицейско управление в Пловдив, което е било натоварено да издирва материали за архимандрит. Иринеи. Ето какво пишат следователите от Областното полицейско управление в Пловдив по адрес на архимандрит. Иринеи: „При пребиваването на германските войски, носил се много коректно с квартируващите войници в Семинарията и служил за преводчик“¹⁴.

Самата Люба Томова е имала връзки с нелегалната организация ВМРО и Ванче Михайлов, откъдето получава инструкции за работа сред македонците в България. Не е изключено Люба Томова да е вербувана и след това използвана по някакъв начин – като информатор, който да следи за действията на Архимандрита.

В „Протокола за разпит“¹⁵, проведен на 15.IX.1934 г., Люба отрича, разбира се, да има каквито и да били връзки с ВМРО. В „Протокола за обиск“ в дома ѝ обаче, се чете друго. При обиска са намерени:

- 1) Протоколни книжки с чернови от Македонския женски съюз.
- 2) Чернови от отчети за 33/34 г. и три екземпляра печатни отчети.
- 3) Едно писмо от Прилепското братство и един въпросник, спомен от Македонските борби и други уличаващи предмети.

През месец януари 1937 г. Люба Томова е засечена от тайните

¹³ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-о, а.е. 66387, л. 9 [Ibid. sheet 9].

¹⁴ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-о, а.е. 66387, л. 3 [Ibid. sheet 3].

¹⁵ Тя е интересна за службите още от 1934 г., понеже същата като основател и ръководител на Македонския женски съюз, е вербувана от комунистите и внедрена в нелегалната по това време македонска организация ВМРО. След преврата от 19 май 1934 г. са разтурени всичките македонски легални и нелегални организации. Така македонската емиграция остава без ръководство, което способства да бъде превзета, разтроена и да се използва за разпространяване на идеологията на болшевизма (комунизма). Тя възприема изцяло комунистическите идеи. Наблюдава се приемственост в службите от преди и след 9.IX.1944 г. в България. АКРДОПБГДСРСБНА, Люба Томова, ЗК. ф. 1, оп. 8, а.е. 3, л. 5 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Lyuba Tomova, ZK, fond 1, inventory 8, archival unit 3, sheet 5].

служби в Турция на срещна с Иван Михайлов, за което отрича.¹⁶

На 14.10.1941 г. се съобщава, че дознанието срещу архимандрит Иринеи, протосингел на Софийска митрополия е приключило и изпратено на Прокурор при Софийски областен съд. При разпита свидетелите Никола Ников, Димитър Лучански и Люба Томова потвърждават обвиненията срещу архимандрит Иринеи.¹⁷

Оттук вече започва системното преследване и оклеветяване на архимандрит Иринеи.

В „Последна поща“, бр. 1074, „За духовника от митрополията“ и в „Кажете го кой е?“ пише: „Той трябва да бъде изобличен публично и не само той, но и всички големи и малки като него, които вършат престъпления към народа. Тази свобода на бърборство най-малко прилича на лице заемащо такъв висок духовен сан. Ако властта отмени това поведение, то това би се касало за дефицити в обществената психика.“¹⁸

Тези диагнози, започват да се повтарят периодично навсякъде в печатните издания, а и сред обществото – в лични разговори, като някакви стари, изтъркани рефрени, което всъщност допринася до голяма степен и за нагласите в самото общество към духовенството, не само през годините, но и някак си успя да се прехвърли и отвъд тези години, та чак и до ден днешен.

Архимандрит Иринеи не е оставен в покой от ДС, дори и след неговото „ликвидиране“ (думата е написана, а след това е задраскана с молив в архивната единица). В Справка от 6.II.1953 г. при щаба на войската е намерена разписка на стойност 5 000 лв., получени от лицето Р.О. Като получател се е подписал някой се д-р Веденсон. За целта е разпитан н-ка на Р.О. – Стефан Недев, който е попълнил разписката. На въпроса – кое е лицето д-р Веденсон, получило сумата от 5 000 лв. за разузнавателни цели? Недев казва, че това е архимандрит Иринеи. При направената щателна проверка обаче от органите на Дирекция на милицията, при взети няколко различни подписа за сравнение, се оказва, че лицето Донко Попконстантинов се подписва под името **Иринеи**, а не д-р Веденсон.¹⁹

¹⁶ АКРДОПБГДСРСБНА, Люба Томова, ЗК, ф. 1, оп 8, а.е. 3, л. 2,3,5 [Ibid. sheets 2,3,5].

¹⁷ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-o, а.е. 66378, л. 7 [Ibid. Irinei, V-O, ar.un. 66378, sheet 7].

¹⁸ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-o, а.е. 66378, л. 11-12 [Ibid. sheets 11-12].

¹⁹ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-o, а.е. 66378, лист 26 [Ibid. sheet 26].

Цялото това представление – този цирк, наречен правосъдие, което разиграват органите на ДС в продължение на години, има само една единствена цел, а именно – отстраняването на архимандрит Иринеи. Въпросът, който вълнува тук е: можела ли е милицията да предприеме действия по елиминирането му и без тези „мерки“? Разбира се, че е можела: ние имаме десетки подобни доказателства за такива случаи, с духовни лица – свещеници, изчезнали безследно, не много след промените от 9.IX.1944 г. Проблемът тук е, че архимандрит. Иринеи е значима, обществена личност – от църковния клир и внезапното му изчезване, все пак би пробудило (надявам се, че е така) въпроси в християнските среди, а ДС са проявявали до някаква степен старание да останат в очите на обществото като морала и съвестта на нацията, като институцията, която защитава българския национален интерес и не на последно място – подкрепя църквата.

Че обвиненията са скалъпени, може да се види още и в „Протокола за разпит“ от 1.IX.1941 г., където архимандрит Иринеи окачествява обвиненията като „нагли и лишени от каквито и да са основания“. Архимандрит Иринеи дори заявява и посочва като свидетели лица, които могат да потвърдят, че никога не е изричал подобни думи по адрес на „българската нация“, „българското офицерство“ и т.н.²⁰ Всъщност, истинската причина, заради която е реквизиран, а по-късно и убит, е преводът от румънски език на книгата „Християнство и комунизъм“ от бележития румънски проф. Валерий Йордакеску. В нея се прави паралел между християнство и комунизъм, както и подробен анализ на двете учения. Книгата е повече от неудобна и изобличаваща, тъй като засяга теми, които противоречат на комунистическата идеология. Християнските ценности и морал са несъвместими с безбожния материализъм, на който се възпитават децата и младежите в училище. Този особен вид „религиозност“ е нищо друго освен принизяване на човека до безсловесното – до животното. Архимандрит Иринеи е бил подиграван дори за превода на книгата от различни хора (дори и от духовни лица), които казвали: „че сега и тези, които не знаели какво е комунизъмът, са научили“.²¹

Сведения от дознанието и Протокола за разпит

²⁰ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-О, а.е. 66378, л. 17 [Ibid. sheet 17].

²¹ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, V-О, а.е. 66378, л. 18 [Ibid. sheet 18].

Архимандрит Иринеи, в света Донко Попконстантинов, роден на 27 септември 1910 г., син на енорийския свещеник Константин поп Николов от Новоселското село Столник. През 1920 г., когато Донко е десетгодишен, баща му е преместен в София, кв. Подуене, като енорийски свещеник. След като завършва трети клас на Пета софийска прогимназия, постъпва в Софийската духовна семинария, която завършва през 1929/1930 г. На следващата учебна година постъпва в Богословския факултет на Софийския държавен университет. След като завършва, заминава да подобри образованието си в гр. Кишинев – Бесарабия – като стипендиант, благодарение на подкрепата на екзарх Стефан. След три годишен престой там, завършва образованието си и поради добрия си успех са му предоставени две стипендии: в Страсбург и Рим. Избира Рим като по-голям и известен град. В Рим остава от 1933 до 1937 г. След като завършва образованието си взема докторат по Философия от Римския държавен университет. Архимандрит Иринеи следва едновременно и в Папския източен институт, който също завършва успешно.²²

Виждаме, че архимандрит Иринеи е също така много ерудиран и високо образован духовник, а това може да е породило завист в някои хора – от някои среди, и да е допринесло за неговото (физическо) съществуване.

След като завършва образованието си в Рим, архимандрит Иринеи се завръща в България и през 1937 г. е назначен за учител в Софийската духовна семинария. На 4 декември с.г. е постриган за монах и преместен за учител-ефимерий в Пловдивската духовна семинария. Там остава една учебна година, а след това е взет от екзарх Стефан за негов протосингел. Никога не се е занимавал с политика нито в Бесарабия, нито в Италия. Единствената му цел е да придобие образование, както твърди самият той, за да може честно да изкарва хляба си.

Архимандрит Иринеи разказва още веднъж в Дознанието (Протокол за разпит)²³ за изненадата, когато вижда дописката във в-к „Зора“, брой 6654 от 22. VIII. 1943 г., за пътуването му с трамвая от Подуене

²²АКРДОПБГДСРСБНА, Люба Томова, ЗК ф. 1, оп. 8, а.е. 3, л. 1 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Lyuba Tomova, ZK, fond 1, inventory 8, archival unit 3, sheet 1.].

²³АКРДОПБГДСРСБНА, Люба Томова, ЗК. ф. 1, оп. 8, а.е. 3 л. 1-9 [Ibid. sheets 1-9].

до „Св. Неделя“. Тогава е изпратено и едно писмо от наместник-председателя на Св. Синод Видинския митрополит Неофит до секретаря на Синода – архимандрит Дамаскин, заедно с текста на казаното от него в трамвая, в което писмо се нарежда, да се провери случая и да се докладва. Архим. Иринеи твърди, че думите от бележката на Люба Томова са – с умишлено променен смисъл и контекст (което се вижда и от съдържанието на „дознанието“), защото, както пише той: „натиска във в-к „Зора“ и на други места, да бъде ликвидиран, беше голям“²⁴.

По време на кампанията срещу архим. Иринеи, екзарх Стефан взима решение за неговото отстраняване като протосингел. Благодарение на Ловчанския митрополит Филарет, който разубеждава дядо Стефан и се застъпва за него, архимандрит Иринеи запазва поста си в Митрополията. Въпреки това настроенятията срещу него не спират. Той е обявен за „враг №1 на България“²⁵.

В допълнителното „дознание“ по искане на следователя Георги Пеев, архимандрит Иринеи разказва отново и потвърждава част от показанията си при предишния разпит, като добавя, че недоумява защо е задържан. По отговорите, които са запазени в дознанието, можем да предположим какви въпроси са му били задавани от следователя.²⁶ Това, което заявява в края на дознанието пред следователите, може да е била и неговата изповед: **„Никога, обаче, не съм служил на никаква политика или на чужди интереси. Съвестта ми е чиста“**. Това вероятно са били последните думи на архимандрит Иринеи, преди да бъде екзекутиран.

Не може обаче човек да не си зададе и някои въпроси, когато четете документи от архивите, а именно: На какъв принцип са организирани службите, тъй като несъответствията между самите отдели са безброй, но в никакъв случай не и незначителни? Могат да бъдат посочени много причини, но никоя от тях не би могла да обхване и

²⁴ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, ЗК ф. 1, оп. 8, а.е. 3, л. 2-4 [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army, Irinei, ZK, fond 1, inventory 8, archival unit 3, sheets 2-4].

²⁵ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, ЗК ф. 1, оп. 8, а.е. 3, лист 5-6 [Ibid. sheet 3].

²⁶ АКРДОПБГДСРСБНА, Иринеи, ЗК ф. 1, оп. 8, а.е. 3. (листове в „дознанието“ не са номерирани, намират се в края на (а.е.), след „протокола за разпит“) [Ibid.].

да отговори с точност – на по-горе зададения въпрос. Единствената дума, която може да даде светлина по въпроса, за която аз се сещам е анархия. Анархия, но контролирана анархия, подобно на тази в СССР при другаря Сталин.

Заклучение

Ако историографията е отделила изключително внимание в изследването и анализирането на хитлеристките престъпления, и това е напълно оправдано и отговаря на волята на оцелелите да свидетелстват за утвърждаване на демократичните ценности, защо тогава е толкова слаб отзвук в мненията от свидетелските показания върху комунистическите престъпления? Защо все още в центъра на анализа на комунизма не се поставя един толкова съществен факт, какъвто е системното преследване на човека? Причините са многобройни и комплексни. Не става ли всъщност въпрос за умишлен отказ от познанието, за страха от разбирането? Страхуваме ли се да узнаем истината? Да! Категорично – да.²⁷

След като комунистическия режим в България е обявен (в 4 члена) за престъпен, с действащ закон на Република България, приет от XXXVIII народно събрание на 26 април 2000 г. и обнародван в „Държавен вестник“, брой №37 от 5 май 2000 г., се пита: защо законът няма правни последици?²⁸

Според Георги Първанов (лидер на БСП), приемането на закона е „триумф на посредствеността, а единствената му цел е реабилитация на фашисткия режим до 1944 г.“²⁹. Всъщност, създадената през 1981 г. БСДП (преименувана през 1994 на БРСДП) се разцепва през

²⁷ *Черната книга на комунизма – престъпления, терор и репресии*. Колектив: Стефан Куртоа, Никола Верт, Жан-Луи Панне, Анджей Пачковски, Карел Барточек, Жан-Луи Марголен./със сътрудничеството на Реми Кауфер, Пиер Рагуло, Паскал Фонтен, Ив Сантамария и Силвен Булук/. Поредица „Хроника“ на Издателска къща: „Прозорец“ [The Black Book of Communism – Crimes, Terror, and Repressions. Collective: Stefan Kurtoa, Nikola Vert, JeanLouis Panne, Andrzej Pachkovski, Karel Bartochek, JeanLouis Margolen, with the collaboration of Remi Kaufer, Pierre Ragulo, Pascal Fontaine, Yves Santamaria, and Sylvain Buluk. Chronicle Series of the Publishing House „Prozorets“].

²⁸ <https://lex.bg/bg/mobile/Idoc/2134920192>

²⁹ Гъндовска, Й. Комунизмът и БКП „престъпни“ по закон//segabg.com. 27 април 2000. Архивиран на 10-04-2022. Посетен на 17-02-2024.

1903 г. на „тесни“ (т.с.) и „широки“ (ш.с.) социалисти. До 1919 г. тесните социалисти участват свободно в парламентарния живот и имат свои представители в управлението на местно и национално ниво. На 25-27 май 1919 г. тесните социалисти от БРСДП провеждат историческия си XXII конгрес в театър „Ренесанс“ в София, на който конгрес издигат лозунгите на Великата октомврийска революция. Така се ражда БКП (т.с.), която става секция на Третия комунистически интернационал (Коминтерн), създаден от Ленин през същата 1919 г. за борба с диктатурата на пролетариата в целия свят³⁰. А БСП се явява наследник и продължител именно на този карцином БКП (р), родил се през 1919 г.

Ако говорим за фашизъм, то италианският фашизъм от 30-те на 20 в., е първият, който влиза в действие и който открито се провъзгласява за тоталитарен. Хвърля доста хора в затворите и допуска малтретиране на политическите противници, но много рядко това завършва със смърт. От другата страна обаче геноцида „на класата“, който по нищо не се различава от геноцида на „расата“, съсипват десетки милиони човешки животи.³¹ Национал-социализмът в Германия и социализмът в България са две грахови зърна в една шушулка.

От всичко казано досега, единственият разумен отговор на зададените въпросите, можем същевременно да търсим в поставянето на друг подобен въпрос: Трябва ли да говорим за комунизма в минало време?!

Паметта е качество на живота, защото в смъртта няма спомен!

Библиография

Апостолов, Свещеник Михаил и архимандрит Калистрат – Документална поредица на БНТ „Път към Голгота“ от 23. II. 2020 г. [Priest Mihail Apostolov and Archimandrite Kalistrat – Documentary Series of BNT „Path to Golgotha“ from February 23, 2020] <https://m.youtube.com/watch>.

Архив на Комисията за разкриване на документите и обявяване на принадлежност на българските граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия [Archive of the Commission for the Disclosure of Documents and Declaration of the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security

³⁰ Вж. Лилков, В. *Наши хора*. София: Издателство „Сиела“ [Lilkov, V. *Our People*. Sofia: Siela Publishing], 2023. с. 23.

³¹ *Черната книга на комунизма...* [The Black Book of Communism – Crimes, Terror, and Repressions], с. 14-18.

and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army].

Бешков, Илия. „Черната тетрадка“. ДНЕВНИК, ДОСИЕ, АЛБУМ. Съставители: Александър Бешков и Савка Чолакова, София: Издателство „Изток Запад“, 2015 [Iliya Beshkov, „The Black Notebook.“ Diary, Dossier, Album. Compiled by: Alexander Beshkov and Savka Cholakova. Sofia: Iztok-Zapad Publishing House, 2015].

Босев, Б. Как станах атеист (Разказ на бивш свещеник), София: Печатница „Профиздат“, 1959 [Bosev, B. *How I Became an Atheist (The Story of a Former Priest). *Sofia: Profizdat Printing House, 1959].

Григорий, Священноиконом. Илюстрация Илинден XIV (151). Издание на Илинденската организация, 1944 [Fr. Grigoriy. Illustration Ilinden XIV (151). Published by the Ilinden Organization, 1944].

Димитров, В. Зографите от фамилия Бундовци (Миновци) от Галичник и техните творби в България. – Патримониум. мк., №7-8, София: Издава „Нов български университет“, 2010 [Dimitrov, V. The Icon Painters of the Bundovci (Minovi) Family from Galičnik and Their Works in Bulgaria. – Patrimonium.mk, No. 7-8, Sofia: Published by New Bulgarian University, 2010].

Друмева, игумения Валентина „Български свещеномъченици и изповедници за вярата от най-ново време“, т. 1, София: Издава Славянобългарски манастир „Св. Вмчн Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2007 [Abbess Valentina Drumeva, „Bulgarian Hieromartyrs and Confessors of the Faith in Modern Times.“ Sofia: Published by the Slavic-Bulgarian Monastery „St. Great Martyr George Zograf,“ Mount Athos, 2007].

Михаил, Священник и архимандрит Калистрат – Документална поредица на БНТ „Път към Голгота“ от 23. IX. 2020 г., част. 2 [Priest Mihail and Archimandrite Kalistrat – Documentary Series of BNT „Path to Golgotha“, Part 2, from September 23, 2020]. <https://m.youtube.com/watch>.

Оруел, Д. „1984“, София: Хеликон, 2021 [Orwell, G. 1984. Bulg. transl. Sofia: Helikon, 2021].

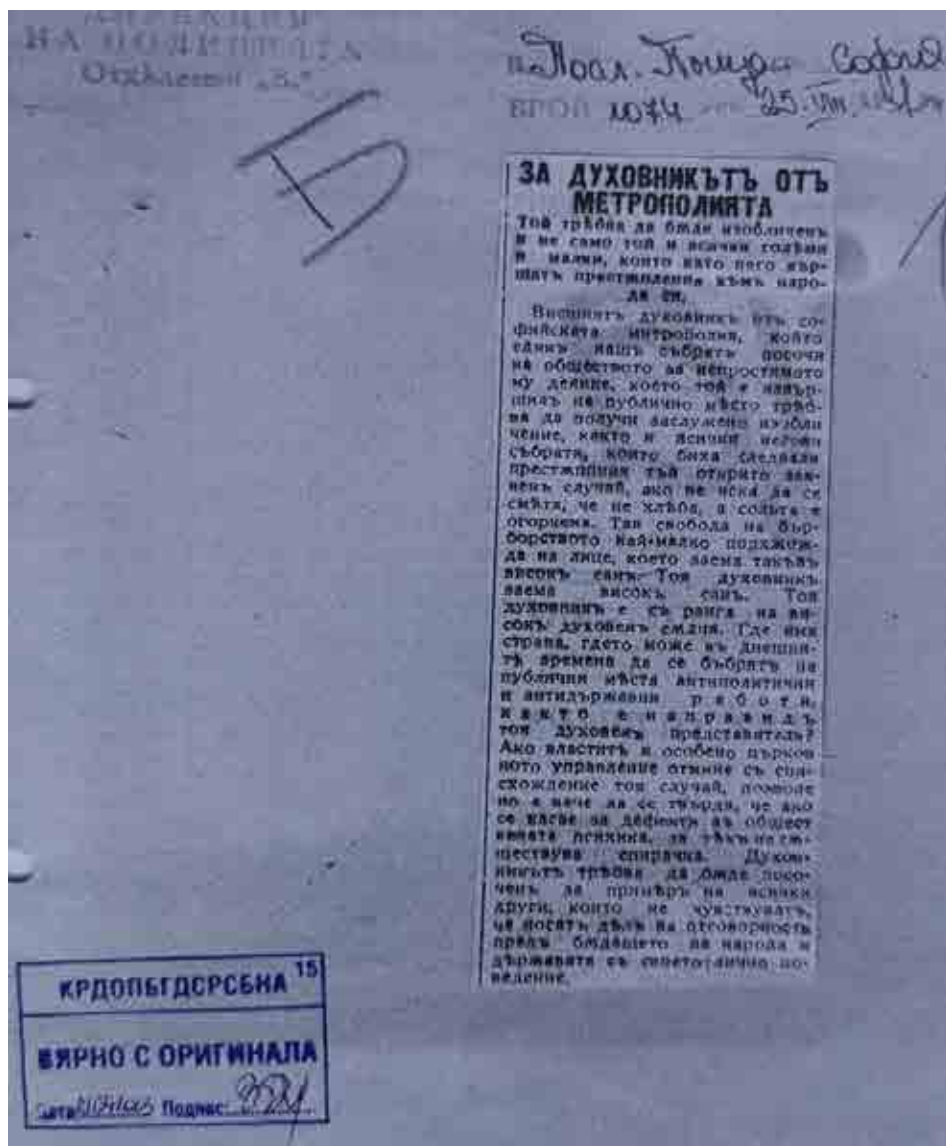
Чурешки, С. Православието и комунизмът в България 1944-1960 г. София: Издателство „Просвета“, 2004 [Chureshki, S. Orthodoxy and Communism in Bulgaria 1944-1960, Sofia: Prosveta Publishing House, 2004].

Николчев, Д. История, устройство и управление на Струмишко-Драмска епархия (Беломорски дял, 1941 – 1942) и Драмска епархия (1943 – 1944) през прочита на архивни документи. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020 [Nikolchev, D. History, Structure, and Governance of the Strumitsa-Drama Diocese (Aegean Region, 1941–1942) and the Drama Diocese (1943–1944) through the Lens of Archival Documents. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2020].

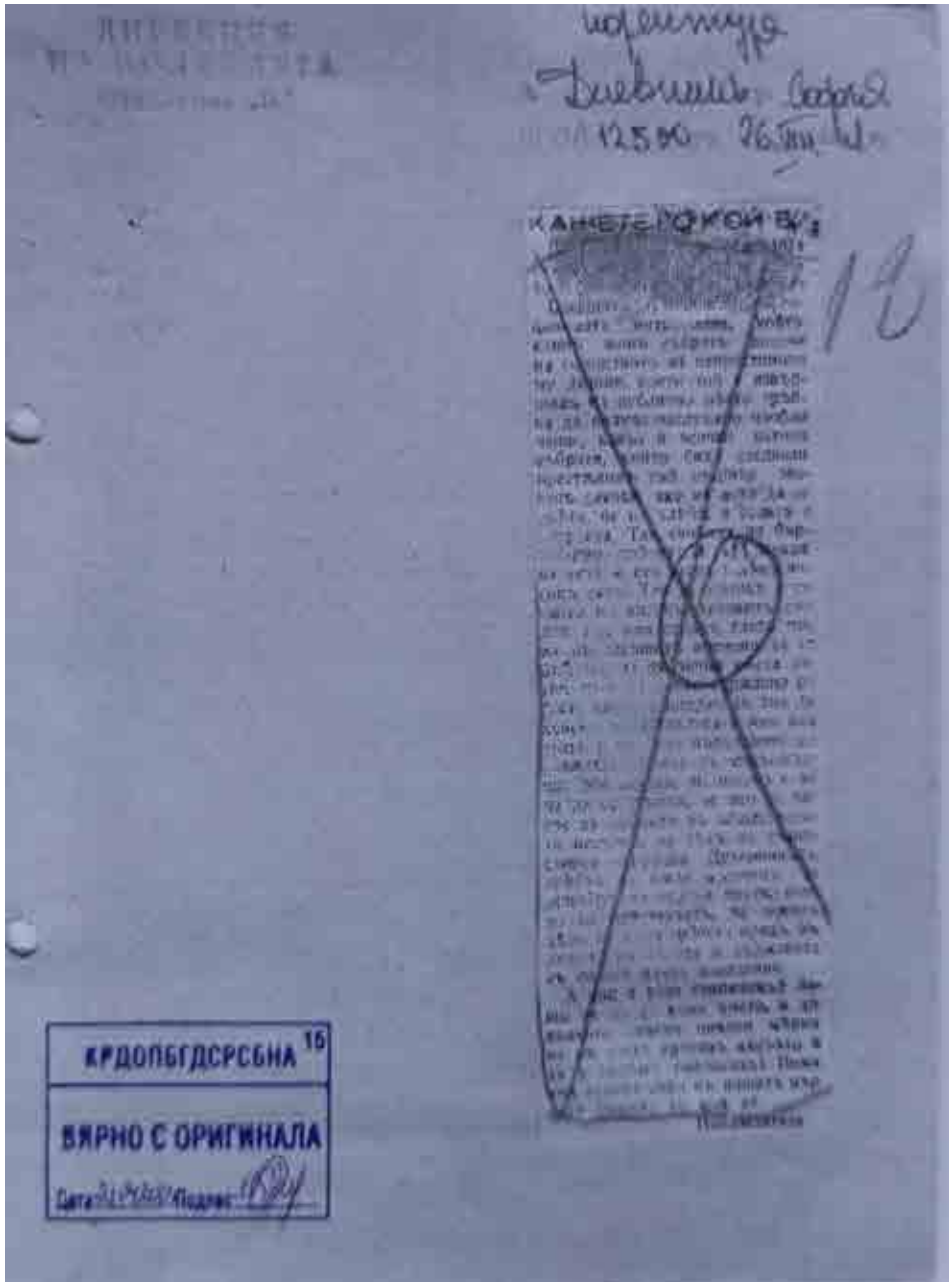
Патеров, Илия Г. „Загоричани“. София: Издание на Загорицкото дружество „Илинден“, 1930 [Paterov, Iliya G. Zagorichani. Sofia: Published by the Zagorichani Society „Ilinden,“ 1930].

Стойков, Стойко. „Комунистите яздели свещеници като магарета, карали ги с брадите си да мият нужниците“. Публикувано на: 20.07.2021, посетен на: 02.10.2024 [Stoyko Stoykov, „The Communists Rode Priests Like Donkeys, Made Them Clean Toilets with Their Beards.“ Published on: 20.07.2021, accessed on: 02.10.2024] <https://www.168chasa.bg/article/9986589ки>

Фиг. 2 в-к „Последна поща“ гр. София, брой 1074 от 25.VIII.1943 г.

Фиг. 3 Коректура в-к „Диевлияев“, гр София, брой 12500 от 26.VIII.1943 г. – „Кажете го кой е?“

Фиг. 4 Първият 13 членен състав на „Народния съд“ от 01.02.1945 г.

